

Зупинка XIII: Чортків

За 76 км на південь від Тернополя, в мальовничій долині річки Серет, яка біжить глибоким каньоном, який утворили води колись теплого Сарматського моря, лежить місто Чортків. Воно здавна має два битих шляхи: один з них роздвоюється і через Білобожницю веде до Бучача та Івано-Франківська, а на південь через Ягільницю, Товсте – до Заліщиків

CZORTKÓW. Dworzec Kolejowy.

Павла Потоцького разом із родиною. 1672 року ці землі захопили турки, які панували тут 11 років, і покинули місто лише після поразки під Віднем у 1683 році. За австрійських часів замок здавали в оренду почергово військовим та купцям-євреям під торгові склади. У 1863 році тут була в'язниця, де утримувались польські повстанці. Деякий час замок належав жіночому монастирю, але його продовжували здавати в оренду. Сьогодні про замок нагадують лише руїни колись потужних його стін.

У Чорткові є два дерев'яні храми. Перший – це Успенська церква, побудована в 1635

Пізніше це – родове гніздо Бучацьких, які належали до литовських магнатів гербу Абдани. "Абданки" правили містом до кінця XVI століття, потім – Гальські, а з 1632 до 1939 року – родина Потоцьких. У 1515 році місто отримало Магдебурзьке право.

Бучач у XVI-XVII ст. – місто-фортеця, стіни якого витримали не один наступ і далеко не усім завойовникам вдалося його завоювати. Воно було захищене озером, рікою і оборонним муром. Оборонна міць підсилювалась замком, який можна поділити умовно на дві частини: північну мисову XIV-XVI ст. і південну XVII ст. – тепер руїни. Це – найдавніша пам'ятка у Бучачі. На території фортеці свого часу був палац, збудований у стилі епохи Відродження. У 1676 році фортецю зруйнували турки, але Ян Потоцький швидко підняв замок із руїн, проте вже у XVIII столітті письменні джерела згадують укріплення в Бучачі як покинуті та занедбані.

В історію нашого краю Бучач увійшов ще й тим, що саме тут 18 жовтня 1672 року в шатрі під "Золотою Липою", яка збереглася при дорозі до Соколів, було підписано ганебний для Речі Посполитої Бучацький мир із Туреччиною, за яким до турків відійшло все Поділля. Кордон проходив по річці Стрипа і поділяв місто на дві частини – східну (турецьку) і західну (польську). Турецька окупація тривала 11 років. У листопаді 1673 року польські війська здобули перемогу над турецькими під Хотини і статті мирного договору, підписаного у Бучачі, залишилися історією, відображеною лише на папері.

Родина Потоцьких багато зробила для розвитку міста. Особливо діяльним і щедрим виявився граф Микола Потоцький. На сере-

відкрито перший навчальний заклад, а в 1804 році – гімназію. Тут навчались і працювали відомі діячі культури, літератури і мистецтва.

Скасування панщини (1848 р.) сприяло розвитку економіки краю. Прокладання в 1884 році залізничної колії Станіслав-Бучач-Гусятин спричинилося до поживлення промисловості й торгівлі. Станція Бучач із дворцем була побудована на західному березі Стрипи за 2 км від міста. Саме місто розташоване на 100 м нижче від станції. На північний схід від міста був побудований кам'яний залізничний віадук над р. Стрипою, біля нього тунель – єдиний на Поділлі.

У другій половині XIX століття Бучач славився в Галичині ткацькими виробами і килимами, досить брудними вулицями і місцевою говіркою (жаргоном), яка домінувала над українською і польською мовами. На початку XX століття було зведено ряд громадських і житлових споруд, що доповнили неповторну архітектуру міста.

Під час Першої світової війни у межиріччі Серету і Стрипи проходила лінія фронту. З 15 серпня 1914 року до липня 1917 року у місті стояли війська російської армії. У березні 1917 року тут розміщувався штаб командуючого російської 7-ї армії генерала Брусилова. У червні 1919 року в Бучачі засідав Державний секретаріат Західноукраїнської Народної Республіки на чолі з Євгеном Петрушевичем.

З 1920 до 1939 року Бучач перебував під владою Польщі.

У вересні 1939 року в Бучач увійшли радянські війська. За часів радянської влади у Бучачі було створено ливарно-механічний завод, відкрито зооветеринарний технікум. Під час фашистської окупації жителі Бучача

Історична екскурсія станціями Львівської магістралі

Шляхами залізничного Поділля

та Чернівців; другий, що веде на захід, теж розгалужується і пролягає ліворуч до Тербовлі та Тернополя, а південна дорога через Колядяни прямує крізь ліси до стародавніх міст Борщева, Скали-Подольської і Кам'янець-Подільського.

Залізнична станція Чортків виникла біля міста ще в 1884 році під час прокладання кінцевої східної ділянки галицької Трансверсальної залізниці зі Станіслава до Гусятин. Зруйнована німцями під час Другої світової війни ділянка колії Станіслав-Бучач у наш час не відновлювалась, тому залізничне сполучення існує лише на відрізку Чортків-Бучач.

У 1896 році після побудови залізниці Тернопіль-Копичинці Чортків отримав сполучення з Тернополем, а у 1898 році – з Чернівцями завдяки новій лінії Бяла-Чортківська-Заліщики-Лужани. У 1898 році була прокладена локальна залізниця Вигнанка-Терезин-Іване-Пусте.

У Чорткові знаходяться дистанція колії, обертове локомотивне депо, цех з ремонту колійної техніки Тернопільського пасажирського вагонного депо.

Перша письмова згадка про Чортків датована 1552 роком, коли місто отримало Магдебурзьке право. На карті Казимира Великого місто було вказане як Чортковиці, а офіційний дозвіл на перейменування воно одержало від короля Сигмунда-III. Назва міста походить від його власника – Єжи Чартковського, вихідця із поселення Чертек у Серадському воєводстві (Польща).

На початку XVII століття нові власники Чорткова Гольські побудували у місті замок із каменю й цегли. У 1610 році воевода Станіслав Гольський заснував у місті Домініканський костел із монастирем. У храмі знаходиться копія відомої Чортківської Божої Матері

У 1640 році під час нападу татар замок вп'яте зазнав значного руйнування, але знову був відбудований. У 1648 році тут перебували козацькі полки під проводом Максима Кривоноса. У 1655 році московське військо здобуло Чортків і захопило в полон його власника

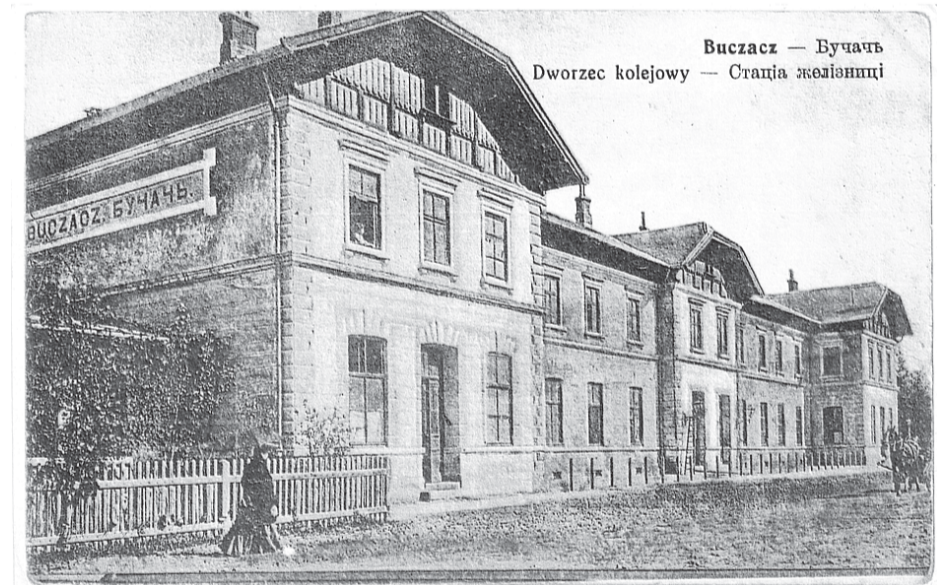
році у традиційному "карпатському" стилі. Другий – церква Вознесіння Христового – є витвором народної архітектури, унікальним зразком дерев'яного будівництва. Храм споруджений без єдиного залізного цвяха. Після жахливих руйнувань під час набігів татар у 1640 році і турків у 1672 році церква була відбудована в 1717 році й освячена як Вознесенська (раніше – Святого Миколая). У Чорткові є також дві колишні єврейські синагоги.

На Ринковій площі можна побачити торгові ряди XIX століття у вигляді колони, це – частина міської ратуші, побудованої у 1905-1908 роках, а повністю ця унікальна споруда, яка має чотирикутну вежу з годинником відомої швейцарської фірми – була завершена у 1922-1924 роках. Атрибутика старовини цього куточка Чорткова постійно цікавила кінематографів. Старий ринок слугував декорацією для зйомок фільмів "Діти підземелля", "Квартет Гварнері", "Вершники" та інших.

У Чорткові споруджено пам'ятники Святому Яну (один із найстаріших в Україні), Тарасові Шевченку, Богдану Лепкому та іншим видатним історичним особам.

Зупинка XIV: Бучач

Бучач – районний центр, розташований на півдні Тернопільщини, на перехресті доріг, що ведуть до Тернополя та Івано-Франківська, Чорткова й Заліщиків, Зарванці й Коломиї. Місто розкинулося на крутих схилах долини річки Стрипи, за 72 км від обласного центру. Це місцевість з унікальною природою із надзвичайно мальовничими руїнами замків та дивними за красою храмами. Старовинний Бучач знаходиться у центрі цих земель. Назва міста походить від слова "буча", що означає бистру весняну воду, бистрину і глибіню. За іншою версією, назва Бучач походить від тюркського (турецького) слова, що означає "яма". Вперше поселення згадується у документах, що відносяться до XIII століття. Воно входило до складу Галицько-Волинського князівства.

Buczacz — Бучачь
Dworzec kolejowy — Станція залізнична

дину XVIII століття припадає містобудівельна діяльність архітектора Бернарда Меретина і скульптора Іона Георгія Пінзеля. На замовлення Миколи Потоцького вони звели ряд визначних пам'яток пізнього бароко, які сформували обличчя міста: придорожня фігура Св. Іоанна (1750 р.), міська ратуша і придорожня фігура Непорочного Зачаття Діви Марії (1751р.). Автором монастиря Василіян (1752-1753рр.), Парафіяльного костелу (1761-1765рр.), церкви Покрови Пресвятої Богородиці (1764р.) був архітектор Гофтрід Гофман. Знаменита ратуша, прикрашена скульптурами Пінзеля вважається шедевром українського барокового будівництва XVIII століття.

Надзвичайним витвором мистецтва є різьблений іконостас церкви Святого Миколая, спорудженої в 1610 році на кошти дружини Степана Потоцького Марії з родини Могил. Марія Могилянка подарувала храму ікону "Богородиця" (XVI ст.). Церква стала першим кам'яним храмом у місті.

При монастирі отців Василіан у 1754 році

заснази значних втрат. Гітлерівці розстріляли 7500 жителів єврейської національності, зруйнували спиртзавод, багато житлових будинків. Відступаючи, німецькі війська повністю знищили залізницю Станіслав-Бучач. По війні її вже не відбудовували.

Після війни місто піднялося з руїн, значно розширило свою територію, житловий, промисловий та культурно-освітній потенціал.

У Бучачі народилися російський видавець і книгознавець Йосип Кнебель (1854-1926), громадський і просвітницький діяч Михайло Галушинський (1878-1931), церковний діяч і богослов о. Теодозій Галушинський (1880-1970), публіцист Остап Длускі (А.Лянгер, 1892-1964), письменник, літературний критик і журналіст Михайло Островерха (1897-1979), єврейський правозахисник Симон Візенталь (нар. 1908 р.) та інші.

Юрій ТОМІН

Фото з особистого архіву автора

ЗАСНОВНИКИ:
управління Львівської
залізниці та дорпрофсож
Ресстраційне свідоцтво
КВ № 1252.
Редактор
Ігор ПАРАЦАК
тел. 226-32-97
факс. 226-41-83
Заступник редактора
Андрій ВЕЗДЕНКО.....226-26-10

Відповідальний секретар
Галина КВАС.....226-25-67
Кореспонденти:
Орися ТЕСЛЮК.....226-32-03
Ольга ПАДКОВСЬКА.....226-01-65
Дмитро ПЕЛИХ.....226-36-23
Олександр ГЕРШУНЕНКО.....226-37-83
Оксана ПОДОЛЬСЬКА.....226-39-34
Богдан ЮРОЧКО.....226-59-27
Коректор Валентина СУТАК.....226-37-80
Бухгалтер Тетяна АНДРУШКО.....226-46-80

Львівський
ЗАЛІЗНИЧНИК

Адреса редакції: 79000
м. Львів, вул. Гоголя, 1.
E-mail: lz@railway.lviv.ua
ГС ДТГО "Львівська залізниця"
Р/р 260000092670
Код ЄДРПОУ 20851444 МФО 325956
ЛФ АБ "Експрес-Банк"

Індекс газети 30223.
Виходить щоп'ятниці.
Тираж 38 143.
Замовлення 515.

Зверстано у комп'ютерному центрі
редакції газети "Львівський
залізничник".

Комп'ютерна верстка
Антоня БЕГЛЯРОВА 226-38-15.

Склад редакційної колегії:
Ігор Парацак, Андрій Везденко, Орися
Теслюк, Галина Квас, Олександр
Гершуненко.

Точка зору авторів може не збігатися з позицією редакції.

Передрук текстових чи візуальних матеріалів газети можливий лише з письмового дозволу редакції. Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали. Рукописи та листи авторам не повертаються. При цитуванні посилання на газету "Львівський залізничник" обов'язкове.

Газету віддруковано у "Видавничому Домі "Високий Замок".